

ФІЛОСОФІЯ ЯК ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ТВОРЧОСТІ

Б. В. Новіков

*доктор філософських наук, професор,
декан факультету соціології і права, завідувач кафедри філософії,
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»*

У статті йдеться про філософське вчення про творчість, що є діалектикою руху, дорозвиненої до діалектики діяльності. Акцентується увага не на створенні теорії творчості, а на поставанні філософії філософією творчості.

Ключові слова: творчість, теорія, методологія, філософія, розподіл самодіяльності – самодіяльний розподіл.

Філософське вчення про творчість – це є ні що інше, як діалектика руху, дорозвинена до діалектики діяльності і потому – до діалектики творчості, до діалектики як теорії і методології творчості. Таким чином, правильніше буде говорити не про створення теорії творчості, але про поставання філософії філософією творчості.

Саме тому, що теорія творчості – це і є філософія (наукова, безумовно) як філософія творчості, немає жодної потреби «поряд» з нею, а чи то «в рамках» філософії, «створювати» якусь особливу (але, підкреслюємо – філософську) теорію творчості. Такі обмовки викликані та спонукаються тією достатньо усталеною, поширеною та доволі прикрою обставиною, що в філософській літературі, що вона так чи інакше звертається до проблеми творчості, час від часу зустрічаються такі пропозиції чи навіть вимоги. Не сумніваючись у широті тих спонукальних мотивів, що вони змушують дослідників до таких теоретичних інновацій, тим не менше, дозволимо собі висловити наші міркування на цей рахунок, що вони рішуче йдуть врозріз із подібними пропозиціями.

Спочатку приведемо приклад (один із численних) подібного роду. Пошлемось на думку Л. О. П'янової: «Принцип діяльної сутності людини набирає значення найважливішого принципу дослідження проблеми творчості та побудови креатології як єдиної теорії творчої діяльності людини» [5]. Мабуть, витoki такого роду та порядку пропозицій – у недостатньому усвідомленні тієї обставини, що творчість – це універсальний (філософський) визначник буття повністю усупільненої людини і людського суспільства, універсальний визначник, – і спосіб буття, – дійсного гуманізму, а не якийсь «рецептурний довідник», з якого в будь-яку мить можна довідатись, «як» діяти, аби «на виході» отримати щось, що задовольняло б вимозі бути «соціально-значимим новим»...

Стосовно більш спеціальних та ґрунтовних аргументів з приводу неспроможності претензій креатології бути універсальною (філософською) теорією творчості, то ми не можемо не погодитись з висновком, що завжди буде «цілком доречним розрізняти між поняттями «творчість» та «креативність», які в переважному числі випадків вживаються як синоніми. Під «креативністю» варто розуміти переважно психологічну сторону творчого мислення та дії... При розгляді креативності мова йде про психологічні процеси мислення, навчання, діяння та їх результати, причому фактори впливу та умови хоча і входять у це поняття, але виключно як передумови, а не як істотні складові частини. Тим самим пізнання та використання пізнаного, звичайно, є в кожному окремому випадку креативними процесами, але соціальний процес у його необхідній єдності пізнання та застосування (пізнаних) результатів не можна визначити, виходячи з поняття креативності. І, насамкінець, поняття креативності спроможне охопити лише індивідуальний, але не суспільний суб'єкт науково-творчих дій» [6]. Останнє зауваження автора щойно приведених рядків є вельми показовим. Аналіз існуючої філософської літератури, присвяченої темі творчості переконує, що одна з суттєвих, можна сказати – істотних та принципових, складнощів у теоретичному філософському осягненні творчості якраз і полягає у відособленні, виокремленні (явному чи ні) людини та суспільства, акту та процесу, різноманітних видів творчості. Теоретичне дослідження їх виключно у формі «рядопокладених», «співіснуючих». На наше ж переконання, творчість по сутності своїй, себто – принципово, не піддається, а отже, – і не підлягає – розщепленню на атрибутивні ознаки. Феномен творчості зберігає іманентно притаманну йому цілісність (аутентичність) і в своїх результатах, і в своє-

му процесі, а відтак – і в суб'єкті (суб'єктах) творчості.

Творчість необхідно досліджувати в гранично широкому історичному контексті. Лише неухильне дотримання цієї умови дозволяє розімкнути рамки суто, або ж переважно емпіричного аналізу безпосередніх форм здійснення та прояву творчості, вивести дослідження на власне філософський рівень, довести його до ступеню категорійного синтезу і тим самим спромогтись виявити найбільш глибинні, сутнісні, всезагальні параметри творчості. Лапідарно: це і означає рефлексію феномена творчості.

Підкреслимо особливо, що походження та природа вищеназваних теоретичних та методологічних колізій полягає не у свідомій недооцінці (або, тим більш – зневазі та нехтуванні) тим чи іншим автором гостросуперечливої, діалектичної сутності досліджуваного феномена, але, вочевидь, дає про себе знати та, вельми суттєва ще й дотепер, обставина, що ще не вироблений науковою філософією адекватний відображуваному об'єкту понятійний та категорійний апарат. І навіть коли стверджується, що творчість є здійснювана суперечність (а сьогодні вже не доводиться особливо наполягати на безумовній правоті Е. В. Ільєнкова, котрий підкреслював: «...відношення до суперечності є найбільш точний критерій культури розуму, вміння мислити. Навіть просто його наявності чи відсутності» [2], то задовольняються, як правило, традиційними, тими, що вже давно апробовані та усталені в науковій філософії, категоріями. Але сьогодні цього вже явно недостатньо, особливо з огляду на те, як стрімко, невідвратно, з наростанням динамізму сама соціальна реальність та дійсність породжують зміст, що він пульсує у «силовому полі» категорії «творчість». Ми вже не кажемо про те, що не варто забувати доволі просте, але істинне положення: «...категорії так же мало є вічними, як і ті відношення, які вони виражають. Це продукти історичні і миттєві» [3].

Лише з позицій розуміння творчості як гуманістичного типу соціальної форми розвитку матерії, творчості як істини та сутності діяльності, суспільство та людина осягані та постижимі як філософська проблема. Так же, як відкриття (та його наступна матеріалістична інтерпретація) закону взаємного проникнення протилежностей дозволило зрозуміти розвиток з боку його джерела таким, яким він є насправді: як саморозвиток, так розуміння сутності соціальної форми розвитку матерії – діяльності лише тоді може вважатись науково-філософськи осягнутою, коли вона – діяльність – розглядається як самодіяльність.

У діяльності людина визначається дією зовнішніх по відношенню до неї чинників та детермінант; у самодіяльності вона самовизначається. Теоретичним (філософським) відображенням такого стану речей відповідно виступають: точка зору на людину як на пасивну, сприймаючу дію (вплив) ззовні істоту, як на голий засіб, зведений до певної функції лише, як на об'єкт виключно і точка зору на неї як на суб'єкт історичної дії, як на ціль. Зрештою – як на суб'єктність.

У той же час категорія «самодіяльність» не «оживе», не виявить всі свої методологічні, світоглядні та евристичні можливості, якщо вона не буде діалектично «вплетена» у співвідношення (по типу «свого-іншого-себе») з категорією «розподіл» [У цьому місці нам необхідно зробити своєрідний філологічний відступ від викладення суті справи. Власне, це також, а, як на нас – то і головне – по суті справи, але...].

Свого часу, в 1979 році ми вперше [4] ввели в обіг категорійне співвідношення «розподіл самодіяльності» («самодіяльний розподіл»). Воно було сприйнято науковцями, і ми готові привести з цього приводу доволі розлогий «індекс цитування». Але справа в тому, що практично все, що було нами написано донедавна, писалось на російській мові. А на якій пишеться, на тій і думається... Так от, російський аналог «розподілу» – «распределение» філологічно і змістовно – більш ємкий: він у самому собі містить вказівку на «вихід за межі» (рос: выход за предел). А це і є субстанційний параметр даної категорії. Принаймні, несумнівний для автора. Досягти ж такої органічної (ми б сказали – красивої навіть) злитності смислу та слова в українському вербальному аналогові «распределения» – «розподілі» не вдається. Можна йти різними шляхами. Скажімо, вводити неологізми типу «вимежування», «розмежування» тощо. Можна відійти «на нейтральну філологічну смугу» – вжити термін «трансцендування», або ж «транспресія». Але ми обираємо, принаймні – в даній роботі, можливо і ненайоптимальніший – український термін «розподіл». Вибираючи його, ми даємо собі (з огляду на те, яка роль в авторській концепції творчості належить саме даному категорійному співвідношенню і як часто дана категорія буде зустрічатись у наступних наших наукових розвідках) повний звіт, цілком свідомі того, скільки втрачаємо від цього. Але ж вибір належить нам. І лише при цьому ми – вільні. Можна було вибирати між російською та українською мовами викладу матеріалу. Між втратами та здобутками. Для обисто себе і для справи суспільної. Словом, є те, що є.

Єдине прохання до всіх, кому доведеться тримати в руках дану роботу: експертів, опонентів, дослідників, просто читачів, – прийняти до уваги міркування, викладені у даному «філологічному відступі», а головне, повторимось, те, що субстанційне значення розподілу полягає саме у «виході за межі», у перманентній спрямованості на цей вихід.

Для тих же читачів, котрі ще мають тимчасові проблеми та складнощі з українською мовою, радимо звернутись до нашої монографії «Творчество и философия» (К., 1989).

Сутність і значення розподілу полягає в тому, що він виступає соціокультурною формою перманентного процесу зняття межі, границі (рос: предела; отсюда – «распределение». – Б. Н.), актуальної обмеженості людської діяльності. Зняття, що здійснюється по мірах універсально розвинених та перманентно ж розвиваних дійсних визначень гуманістичного способу буття людини, людей, людства. Розподіл є соціальна форма прориву, подолання цієї межі (обмеженості).

Розгляд та розуміння творчості як розподілу самодіяльності (самодіяльного розподілу), тобто розгляд її як здійснюваної діалектичної суперечності, як: відношення протилежностей єдиної сутності (пригадаймо Гегеля: «в сутності все – відносне») – це, на наше переконання, вельми перспективний та продуктивний, – генеральний, – вектор подальшого розвитку (науково-філософського дослідження) теми творчості.

Творчість, як і діяльність є формоутворюючим процесом: процесом створення природних форм самої природи (звісно, мова і про «природу першу», і «природу другу» – соціальну) – культурних форм. Однак, на відміну від діяльності (з якою у творчості дуже багато спільного і допріч всього – генетично), творчість у формі практичної всезагальності є створення, освоєння, розпредметнення, використання культурної культури, передбачає існування (у формі практичної всезагальності ж) дійсного гуманізму, є перманентно здійснюваним діалектичним процесом, двоєдиними моментами якого виступають творчість свободи та свобода творчості.

Творчість, являючись діяльною формою буття свободи людини, людей, суспільства; єдиним адекватним способом породження, розвитку та здійснення свободи є глибоко противною тій удаваній незалежності від всього і вся – свавіллю, що воно є таке симпатичне перетвореним формам свідомості, чуттєвості та практики, тобто формам, покликаним «обґрунтувати» та штучно насадити перетворені форми соціального буття.

Об'єктивність творчого процесу (і його видів, і кожного його акту) детермінується тією

обставиною, що творчість, будучи формопетворюючим процесом, завжди має справу з об'єктивним змістом і може успішно протікати лише при тій неодмінній умові, що узгоджується з уже істинно (науково) пізнаними, або, якщо ще не пізнаними, то такими, що змушують з собою рахуватись, залежностями реальності та дійсності. І з цієї точки зору об'єктивні залежності виступають не як щось таке, що обмежує та стагнує свободу творчого освоєння дійсності суб'єктом (людиною, людьми, суспільством), але як найважливіша і головна умова самої творчості та свободи.

З іншого боку, неприпустима абсолютизація цього моменту, абсолютизація, що здатна зредукувати всю творчість, включно і такий її невловимий інгредієнт, як таїнство творчості, лише до певного різновиду детермінізму, чи ж то простого телеологічного процесу; здатна надати цьому безкінечно неоднозначному, багатомірному та складному процесу присмаку фаталізму, а в результаті – не залишити в ньому місця... власне творчості. Людина з її історично розвиненими та перманентно розвиваними родовими (сутнісними) силами: нахилами, здібностями, потребами, покликанням, інтересами, ідеалами, мріями, знаннями, досвідом, відповідальністю, активністю, переконаннями, совістю, з генами etc., тобто всім тим, що єдино дає їй можливість свободотворчості, творення історії в річищі, що визначається вектором прогресивного поступу цієї історії – є ніскільки не менш важлива умова буття творчості. Людина – творець. Людина – інтелігент. Людина – суб'єктність. Цілісна людина: людина – ціль.

Людина, перетворюючи об'єктивний світ (і тим самим – світ своєї власної суб'єктності), здатна, може і повинна діяти успішно лише при умові співвіднесення себе з цим світом як природна (об'єктивна) сила, але сила, здатна (з огляду на свою суб'єктність) до формоутворення цього світу, до його нормативного перетворення, до генерування його нових форм (віртуально-безкінечних і невичерпних, що зумовлюється безмежністю об'єктивної діалектики і субстанційністю матерії), до переводу природних взаємодій у штучні, культурні, або, що є те ж саме – до переводу їх у форму суспільних відносин.

Подібний розвиток (творчість) завжди носить доцільний характер (характер гармонійно здійснюваного двоєдиного процесу: цілепокладання – цілездійснення), відповідає цілком певним, – гуманістичним, – визначенням аксіологічного порядку, але в жодному своєму прояві (безпосередньо чи опосередковано), не ізолюється від природно суцільних та штучно створених реальностей та дійсностей буття. При цьому необхідно виходити з того, що ро-

зуміння історичної свободи людини неодмінно повинно включати в себе свободу її як по відношенню до тієї об'єктивної реальності, котра служить невичерпним субстратом її матеріально-духовно-чуттєвої формотворчої (формо-перетворюючої) самодіяльності, так і по відношенню до своєї власної, суспільної, спільнотної та особистісної природи, до того масиву розвиваної дійсності, що складає соціальне, культурне ціле. І ця остання є визначальною, оскільки в «другій природі» у знятому вигляді наявна перша, а разом вони складають субстрат світу людини, котрий останній належить трансформувати в людський світ, що можливо при тій єдиній умові, якщо діяльність трансформується у творчість, а необхідність – у свободу. Лише з позицій такої загальноісторичної перспективи повинна, на наш погляд, визначатись актуальна сума та потенційна міра історичної свободи людини, людей і людства.

Творчість, як і свобода, невичерпні. Невичерпність ця зумовлюється двоєдиним – об'єктивно-суб'єктивним – чинником. По-перше, є невичерпним об'єктивний світ. А отже, – невичерпна, безмежна, безгранична об'єктивна діалектика. По-друге, невичерпні та безмежні рівні самої доцільності, зумовлювані людськими здатностями, спромогами, здібностями, потребами, інтересами, досвідом, знаннями тощо, що вони динамічно наростають у процесі творчості. Відтак, лише точка зору на творчість як на безмежне поле розгортання (актуалізації) родової сутності людини, дозволяє подолати традиційну обмеженість багатьох, – якщо не всіх, – дотеперішніх спроб філософської інтерпретації як творчості та свободи, так і, власне, людини, людей та суспільства.

Поставання творчості – це і є процес перманентного поставання людської сутності; сутності, що вона існує лише і виключно як процес здійснюваної діалектичної суперечності, як діалектичне відношення протилежностей єдиної сутності: належного і суцього, потреб і спромог, реальності і дійсності, практики і теорії, опредметнення і розпредметнення, роду й індивіда, необхідності і свободи, сутності й існування тощо. Сутності, яка в своїй дійсності є ні що інше, як «сукупність» (передісторія) та «ансамбль» (дійсна історія) суспільних відносин. І тут (вкотре) доводиться ще раз особливо підкреслювати той момент, що поява (виникнення), розгортання та вирішення діалектичної суперечності в умовах дійсного гуманізму не є ознакою хворобливого стану суспільства, не є характеристикою «патологій» та «дефективів» останнього, яких варто і необхідно всіляко уникати та запобігати їм, але: нормою та фундаментальним атрибутом існування саме такого – гуманістичного, суспільс-

тва. І в цьому сенсі повне вивільнення, звільнення діалектичної суперечливості соціального, колективного та індивідуального буття від всього, що так чи інакше завадить її розгортання, сковує, стагнує, блокує, консервує її – є неодмінна умова забезпечення творчості, а, отже, – і дійсному гуманізму статусу практичної всезагальності.

Вільне (а, отже, – по необхідності, по логіці предмета, по сутності, «по науці») здійснення діалектичної суперечності є, таким чином, нормою існування кожного, багатьох і всіх. І тому – має носити нормативний характер. Строго кажучи, коли в умовах постаючого гуманістичного суспільства ми маємо (будемо мати) справу з суперечностями, які дійсно заслуговують лише на те, аби їх «уникали», «усували», «нейтралізували» та «вирішували», ми виконуємо роботу (теоретичну, а чи то практичну) по усуненню всього того, що... суперечить діалектичній суперечності. Тобто, не дає простору для розвитку (здійснення) істинно діалектичної суперечності, яка єдино в спромозі уможливити прогресивний поступ історії. Дійсної історії.

Творчість – це і є в «чистому вигляді» існуюча, здійснювана діалектична суперечність, яка не сковується дією будь-яких привнесених суб'єктивних чинників (дією перетворених форм соціального, колективного та індивідуального буття). Суперечність як в кожному зі своїх актів, у будь-якому зі своїх видів, так і у своєму статусі всезагального процесу свободотворчості, процесу незавершеного породження гуманістичної культури. Зрозуміло, що цілком справедливим такий висновок є для того часу, коли творчість вже існує у формі практичної всезагальності. Невимовно більш складним є процес її практичного поставання, і, відповідно – філософського осягнення в умовах, коли вона лише виявляє стійку та незворотну тенденцію до такої всезагальності. І складність ця зумовлена не лише об'єктивним спротивом матеріалу, об'єкту/об'єктів творчості (без цього її, творчості, просто не може бути). Спротив свідомо чиниться тими силами, які узвичаєно називати передісторією. Втім, оскільки ми є сучасниками (а, відповідно: учасниками, або ж співучасниками) цих процесів, сказаним допріч і обмежимося.

Творчість як така (як і матерія, як і розвиток, як, зрештою – змістовність всієї філософської проблематики) не може бути виявлена суто емпіричним шляхом. Тому, строго кажучи, ні естетична, ні психологічна, а ні жодна інша подібного роду (порядку і масштабу) теорія творчості неможлива. У кожному такому випадку мають справу бодай і з достатньо загальними, поширеними, типовими, але, наразі – особливими формами її прояву та здійснення.

Інша річ, що й естетичні, і психологічні, і науково-знавчі, (зрештою – всі, тому подібні) емпіричні та теоретичні розробки проблеми творчості виступають тим загальним, яке опосередковує акт творчості (одиничне) і перманентний процес творчості (всезагальне). Пізнання одиничного та загального в творчості, таким чином, готує необхідну емпіричну та теоретичну базу для створення філософії творчості (творчої філософії), а зі створенням останньої саме в ній знаходять своє пояснення, отримують методологічну, логічну, світоглядну, евристичну (словом – філософську) санкцію.

Філософія як теорія та методологія творчості, таким чином – це є ні що інше, як діалектика руху (діалектика природи), «дорозвинена» до діалектики діяльності (діалектика передісторії) і потому – до діалектики творчості (діалектика дійсної історії). До діалектики як цілісної теорії розвитку, або, що є те ж саме: до діалектики як теорії і методології творчості. Таким чином, вірніше було б вести мову і робити висновок не про створення (навіть «філософської») теорії творчості, але про становлення (поставання) наукової філософії філософією творчості (творчою філософією).

Лише з позицій розуміння творчості як найбільш розвиненої форми розвитку, саморозвитку соціальної матерії у формі свободи, суспільство, люди та людина осягані теоретичним розумом як філософська проблема. Осягані, практично здійсними та здійснювані.

Недостатня теоретична відпрацьованість як питання про категорійний статус творчості (та й загалом системи категорій, безпосередньо виражаючих даний феномен) дається взнаки і в тому, що в багатьох роботах, де прямо, а чи то опосередковано зачіпаються питання, пов'язані з творчістю, мова ведеться переважно або ж навіть виключно про «творчу діяльність», «творчу активність», «вільну творчу діяльність», «активну творчу діяльність» тощо. Таким чином, за творчістю вільно чи не вільно визнається та стверджується лише та суто статус атрибутивної, предикатної характеристики, що відразу ж різко звужує та обвальовано збіднює її зміст. І, відверто кажучи, тим самим об'єктивно прирікає дослідника на вельми пересічний, – власне: мізерний, – рівень досягнутих результатів. Признання ж діалектичної однопорядковості (в їх генезі) категорій «рух», «діяльність», «творчість» як етапів розвитку самого розвитку, дозволяє подолати вищеназваний паліативний, а, по-суті, дискретний (може, звідси – дискредитуючий?), – метафізичний у своїй основі підхід до розуміння творчості.

Втім, істини ради, варто особливо підкреслити: у такого підходу є засади об'єктивного порядку. Доки не склалась практична всезага-

льність дійсного гуманізму, або, хоча б – стійка та невідворотна до того тенденція, а, відтак – практична всезагальність творчості, доки зі форми буття «в собі» і те, і інше не трансформовані в форму буття «для себе» – до тих пір творчість небезпідставно ідентифікується у гадці (рос: мнени) і вельми нерідко – в теорії з окремими, більш чи менш сталими проявами її в традиційному, що він є способом буття передісторії, типі соціальної форми розвитку – в діяльності. І, мабуть, не буде теоретичною недоречністю, або ж перебільшенням висновок, що з необхідністю має існувати певний проміжний, маргінальний, транзитивний, перехідний період у розвитку суспільства (культури, історії, свободи, гуманізму), який характеризується як своїм визначальним, домінуючим показником саме процесом трансформації діяльності у творчість: вже не діяльність, ще не творчість. А що ж? Творча діяльність.

Загальновідомо, що найскладнішими для пізнання (не кажучи вже про практичне життя в них) є саме перехідні, маргінальні, транзитивні форми. «Сірі зони». Складність їхня для науки полягає головню у відсутності власної основи розвитку: корінної діалектичної суперечності з визначеними протилежностями однієї сутності, що вона вмотивовує, детермінує та зумовлює саморух, розвиток системи і тим самим – забезпечує можливість адекватного її пізнання на рівні сутності. Намагання ж свавільно «придумати» перехідній формі цю основу, «створити» її виключно засобами ідеології та політики – то ми (і не лише ми) вже проходили і ще проходимо... А, з іншого боку, – перехідний період, він тому і є перехідний, що відбувається владний і невідворотний перехід, трансформація однієї якості в якість іншу. Можливі пологи до терміну, дострокові (з породженням відповідних додаткових проблем, клопотів, зусиль), але де ви бачили, аби пологи, в тому числі й історичні, можна було штучно «перенести на більш пізній термін»? І якщо вже історія (передісторія) заходила народжувати дійсний гуманізм, творчість, свободу в формі практичної всезагальності, не варто їй в тому опиратись та чинити спротив. Бо нічого доброго з того не вийде. Ні для кого... Ми вже нічого не кажемо про «звитяжні» зусилля та намагання «народити щось навпаки» (рос: «родить обратно», «родить вспять»). Тим можуть всерйоз перейматись та в практиках своїх намагатись «запхати історію в передісторію» лише дуже сміливі хлопці і дівчата... Підприємство це, до слова, завжди називається одним словом: контрреволюція. У термінах філософії – звиття. Під що ти його не маскуй: під похід Антанти, під «Drang nach Osten», під «перебудову», «реформування», «демократизацію», «лібералізацію», «глобалізацію», «пе-

рехідний період» чи «боротьбу з міжнародним тероризмом». Амінь.

Одну з відповідей на питання, чому спроби філософського осмислення творчості в донауковій філософській традиції об'єктивно не могли увінчатись повним успіхом, варто шукати у відповіді на питання, чому неможливою була в тих умовах наукова філософія. Друга відповідь полягає у тому, що сама емпірія соціального, групового (колективного) та індивідуального (особистісного) буття не була достатньо насичена ще у всіх своїх безпосередніх проявах творчістю настільки, щоб можна було зробити обґрунтований висновок про стійку та незворотну, до того ж – невпинно наростаючу, тенденцію до набуття творчістю форми практичної всезагальності. Питання про те, чому саме сьогодні є на часі, є можливим (і необхідним) всебічно розробляти філософію творчості (творчу філософію) зовсім не є питанням теоретичним. Вся суть у «готовності предмета», кажучи словами Гегеля. Точно так же, як з початком практичного становлення та розвою дійсного гуманізму людство завершує період своєї передісторії і починає писати перші сторінки дійсної історії, так і творчість, спосіб буття останньої, саме в цих умовах починає чітко виявляти нездолану тенденцію до конститування у формі практичної всезагальності. Всезагальності, що вже здійснюється та буде здійснюватись у безкінечному різноманітті форм безпосередньої дійсності, що в ній здійснюється життя соціуму, людей та людини. Можна зробити однозначний висновок: із філософії творчості неможливо виходити. Її належить вивести у формах теоретичної всеза-

гальності (філософських формах) подібно до того, як сама творчість постає практично всезагальною. Гегель таким чином характеризував цей процес розвитку теоретично-всезагального: «...Пізнання рухається від змісту до змісту. Цей рух вперед визначає себе перш за все таким чином, що він розпочинає з простих визначеностей і що слідує за ними визначення стають багатшими і конкретнішими. Це так тому, що результат утримує (в собі) свій початок, і рух цього початку збагатив його новою визначеністю. Всезагальне складає основу; тому рух вперед не варто сприймати за процес, що протікає від чогось іншого до чогось іншого... На кожному ступені подальшого визначення всезагальне здійснює (підносить) всю масу свого попереднього змісту і не лише нічого не втрачає від свого діалектичного руху вперед, не лише нічого не залишає позаду себе, але несе з собою все набуте і збагачується, і гусне всередині себе» [1].

У нашому випадку цей процес руху по шляху конкретизації та збагачення об'єкта (проблеми творчості) його іманентними визначеннями (маючи на увазі вищеозначене розуміння нами діяльності та творчості) може розпочинатись лише і виключно з основних, – вихідних, – визначень діяльності ж, вже достатньо ґрунтовно та всебічно опрацьованих наразі філософською теорією. До цих визначень першорядно відносяться «форма» діяльності, «характер» діяльності та «зміст» діяльності. Саме з цих визначень як відправних та засадних ми і виходимо у розробці, розвитку та відстоюванні нашої концепції творчості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гегель Г. В. Ф. Наука логики / Г. В. Ф. Гегель. – М.: Просвещение, 1972. – Т. 3. – С. 306-307.
2. Ильенков Э. В. Учитесь мыслить смолоду / Э.В. Ильенков. – М.: Просвещение, 1977. – С. 52.
3. Маркс К. П. В. Анненкову, 28 дек. 1846 г. // К. Маркс и Ф. Энгельс. Соч. – Т. 27. – С. 408-409.
4. Новиков Б. В. «К вопросу о соотношении категорий «общественное распределение труда» и «общественное разделение труда» / Б. В. Новиков // Проблемы философии. – К., 1979. – №46.
5. Пьянова Л. А. К анализу творческой деятельности человека / Л.А. Пьянова // Методология и теория деятельности. – Горький, 1982. – С. 66.
6. Штайнер Х. Основные теоретико-мировоззренческие и политико-идеологические установки в марксистско-ленинском подходе к изучению проблем научного творчества / Х. Штайнер // Социализм и научное творчество. – М., 1980. – С. 43.

Стаття надійшла до редакції 28.05.2011 р.